

Bijdrage Nederlands Jeugdinstituut aan Rondetafelgesprek ‘Het jonge kind’, 15 september 2022, Commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de Tweede Kamer.

Het Nederlands Jeugdinstituut komt op basis van ervaringskennis, praktijkkennis en wetenschappelijke kennis tot een visie op de ontwikkeling van het jonge kind waarin een sterke pedagogische basis centraal staat. Dat betekent dat veel aandacht uitgaat naar de ondersteunende rol van de sociale en fysieke leefomgeving in het opgroeien en opvoeden van kinderen. Dit draagt bij aan een voorspoedige ontwikkeling in de eerste zes jaar als basis voor de rest van het leven, maar ook aan de kwaliteit van de samenleving.

Onze visie op hedendaags opgroeien en opvoedenⁱ

Kinderen en ouders hebben profijt van mensen, leefomstandigheden en voorzieningen in hun omgeving die de ontwikkeling van kinderen stimuleren en opvoeders ondersteunen.ⁱⁱ De kans op gezond, veilig en kansrijk opgroeien wordt vergroot door sociale binding, waardering voor positief gedrag, steun van belangrijke volwassenen. Het zou vanzelfsprekend moeten zijn dat alle ouders en kinderen toegang hebben tot pedagogische basisvoorzieningen, zoals kinderopvang, speeltuinen, (ouder)ontmoetingsplekken etc. Opgroeien en opvoeden lukt beter als de pedagogische basis zo sterk en veerkrachtig is, dat de hobbels en perikelen in het alledaagse leven gezamenlijk kunnen worden opgevangen en in goede banen worden geleid.

Anders denken over achterstanden

Uit onderzoek is bekend dat de omgeving van grote invloed is op het verloop van de ontwikkeling van kinderen en jongeren.ⁱⁱⁱ In de sociologische literatuur^{iv} worden de begrippen ‘sociaal kapitaal’ en ‘cultureel kapitaal’ gebruikt om aan te geven welke rol de omgeving speelt in de socialisatie en de identiteitsontwikkeling van kinderen en jongeren,^v ook in Nederland^{vi}.

Achterstanden die het gevolg zijn van de sociaal-economische positie van gezinnen, verdienen onverminderd dringende aandacht. Maar andere achterstanden, die bijvoorbeeld gemeten worden op consultatiebureaus, in de kinderopvang en op scholen (zoals in taal, motoriek, sociaal gedrag), zijn betrekkelijk. Veel kinderen halen namelijk die achterstanden in door de interactie met de omgeving, zeker als die te kenmerken is als een sterke pedagogische basis. Door er rekening mee te houden dat kinderen hun eigen ontwikkeltempo, leerstrategie en leerroute hebben, is vroegtijdig problematiseren te voorkomen. Bovendien is het belangrijk dat jonge kinderen de tijd krijgen om te leren samenleven en kwaliteiten te ontwikkelen die bij hen passen en in de toekomst nodig zijn. Aandacht voor meedoen, ontdekken, ontmoeten, spelen als onderdeel van het collectief is daarbij net zo belangrijk als aandacht voor de individuele ontwikkeling. Dat vraagt de focus op het gemiddelde los te laten en kinderen collectief meer ontwikkelruimte te geven^{vii} Zo kijken verhoogt uiteindelijk de kwaliteit van de samenleving als geheel.

Een opvoedvraag is nog geen opvoedprobleem

Een belangrijke oorzaak van het groeiend jeugdzorggebruik^{viii} is dat alledaagse opvoed- en opgroevragen steeds vaker benaderd worden als problemen. Het gevolg is een stortvloed aan opvoedadviezen waarvan te betwijfelen valt of ze alle jonge ouders bereiken. Een deel van die adviezen werkt bovendien problematiserend en vergroot de toestroom naar jeugdzorg, met de verwachting dat daar de oplossing is te vinden. Intussen zijn er steeds meer aanwijzingen dat

programma's ter versterking van de pedagogische basis complexe opvoedsituaties kunnen voorkomen of compenseren^{ix}, bijvoorbeeld door ouders te ondersteunen. Het vergroten van het welbevinden van ouders draagt direct bij aan dat van jonge kinderen en voorkomt dus problemen^x.

Werken aan een sterke pedagogische basis is een opdracht voor iedereen

Een sterke pedagogische basis moet meebewegen met wat kinderen, gezinnen, families, buurten en gemeenschappen nodig hebben voor hun veerkracht. Daarom is het werken aan kansengelijkheid niet alleen een opdracht voor het lokaal jeugdbeleid, maar zijn ook onderwijs, kinderopvang, vrije tijdsaanbod, ruimtelijke ordening en woonbeleid, (jeugd)gezondheidszorg en bestaanszekerheid daarin noodzakelijke partners. Dat partnerschap moet zorgen voor een sterke basis die het opgroeien en opvoeden in al zijn facetten en samenhang ondersteunt. Daarom is opvoeden ook geen privétaak voor ouders, maar een verantwoordelijkheid van iedereen. Dat vraagt om een stabiele en lange doorgaande lijn in die pedagogische basis. De fase van het jonge kind leent zich bij uitstek voor zo'n integrale benadering en visie, maar wordt nu in beleid en praktijk te versnipperd benaderd.

Antwoord op de vragen van de Kamercommissie

1. Hoe krijgen we basisvoorzieningen voor het jonge kind op orde?

- Basisvoorzieningen voor jonge kinderen en hun ouders zouden hen een doorlopende vorm van ondersteuning moeten bieden, met aandacht voor de fysieke, sociale en emotionele ontwikkeling en de mogelijkheden daarvoor in de medische, sociale en fysieke leefomstandigheden. Dat vraagt een integraal lokaal beleid waarin alle betrokken sectoren (onderwijs, kinderopvang, vrije tijdsaanbod, ruimtelijke ordening en woonbeleid, (jeugd)gezondheidszorg, jeugdzorg, bestaanszekerheid) werken aan een sterke pedagogische basis. Onderdeel van dat beleid zijn een gezamenlijke analyse van waarom de versterking van die basis nodig is, gezamenlijke doelen, duidelijke afspraken wie wat kan doen en al lerend verder bouwen met een passende vorm van leiderschap.^{xii}
- In lijn met de Europese Unie en de lidstaten is het zaak werk te maken van de gelijke toegang tot en het verhogen van de kwaliteit van voorschoolse voorzieningen. Met het oog op de kwaliteit wordt met de term '*education and care*' de noodzakelijke samenhang tussen zorg, ondersteuning en leren benadrukt.^{xiii}
- Van het systeem van voorschoolse voorzieningen is bekend is dat elke 'knip' en overstap juist voor de wat meer kwetsbare kinderen moeilijk kan zijn. Ook dit pleit voor meer samenhang, minder versnippering en betere overgangen binnen het huidige systeem^{xiii}.

2. Hoe zorgen we ervoor dat kinderen hun schoolloopbaan niet met een achterstand beginnen?

- De meningen over het effect van incidentele en doelgroepgerichte investeringen voor het inhalen van achterstanden zijn verdeeld^{xiv}. Uit onderzoek blijkt dat ze nauwelijks een duurzaam effect hebben en bovendien stigmatiserend en segregerend werken.^{xv} Daarom is het des te belangrijker om te werken aan een brede basis van voorzieningen voor alle jonge kinderen, met aandacht voor spel en taalontwikkeling, eigen ontwikkelingstempo en ruimte voor individueel maatwerk.
- De huidige aanpak van achterstanden bestaat uit investeringen in een betere start voor de kinderen die dat nodig hebben. De kinderopvang is alleen toegankelijk voor kinderen van

werkende ouders. In het onderwijs blijft het belangrijkste doel in de individuele leerling het beste naar boven te halen en iedereen van een diploma te voorzien. Op losse onderdelen streeft de overheid wel naar meer diversiteit, solidariteit en gezamenlijkheid, bijvoorbeeld met de rijke schooldag, de maatschappelijke diensttijd en het bevorderen van burgerschap. Maar het streven naar een sterkere *'village to raise a child'* vraagt meer samenhang.^{xvi} Daarvoor is een meer eenduidige en gezamenlijke doelstelling vanuit verschillende wetten nodig die de levensloop en ontwikkeling van kinderen centraal stelt ^{xvii}.

3. Hoe kunnen IKC's zo goed mogelijk bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen?

- Los van de vraag naar de organisatievorm is er een fundamentele (politiek) gesprek nodig over het huidige beleid en de inrichting van de voorzieningen voor het jonge kind . De centrale vraag daarbij is aan welke maatschappelijke doelen huidige en toekomstige voorzieningen gezamenlijk en integraal zouden moeten bijdragen.
- Een rijke en stimulerende omgeving voor elk kind kan bijdragen aan meerdere verschillende maatschappelijke opgaven (burgerschapsontwikkeling, kansengelijkheid, positieve gezondheid).
- Brede kind voorzieningen die meerdere functies verenigen kunnen bijdragen aan de gewenste doorgaande ontwikkellijnen. Eerste onderzoek (vanuit de kennistafel Pact voor Kindcentra geïnitieerd) lijkt dit te onderbouwen^{xviii}. Verdere beleid- en kennisontwikkeling zouden op dit vraagstuk hand in hand moeten gaan; wat in die ontwikkeling zijn de meest werkzame elementen? Zijn die gebonden aan de vorm (IKC) of is een andere verbinding van functies bij voldoende kwaliteit even werkzaam?

Noten

ⁱ Deze bijdrage is grotendeels gebaseerd op de NJi-notitie *Bouwen aan de pedagogische basis*. (werktitel). Verschijnt september 2022.

ⁱⁱ *Sociale netwerken van ouders. Steun bij de opvoeding en andere ouderschapstaken*. Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, maart 2021.

ⁱⁱⁱ Ungar, M. e.a. (2011). The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81 (1), 1-17. DOI: 10.1111/j.1939.0025.2010.01067.x en Ungar, M. (2017). Which counts more: Differential impact of the environment or differential susceptibility of the individual? *British Journal of Social Work*, 47, 1279-1289. DOI: 10.1093/bjsw/bcw109.

^{iv} Bourdieu, P., & Passeron, J.C. (1977): *Reproduction in education, society and culture*. London, UK: Sage/The-ory, Culture & Society

^v Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit*. Bezige Bij bv, Uitgeverij De. Of: Kooijmans, M. (2019). Talentologie, voorbij een neoliberale focus op talentontwikkeling. *Jeugdbeleid*, 13(1), 13-37.

^{vi} Beer, P. de, & Zijl, J. van (2016). *Hoe meritocratisch is Nederland en is dat reden tot zorg?* Amsterdam: Amsterdam University Press.

^{vii} Berding, J (2019). Opvoeding en onderwijs tussen geduld en ongeduld. Garant.

^{viii} Van Yperen, T., Van de Maat, A., Prakken, J. (2019). *Het groeiend jeugdzorggebruik*. Utrecht: NJi <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Publicaties/NJi-Publicaties/Het-groeiend-jeugdzorggebruik>

^{ix} Voorbeelden zijn: Buitenhuisproject, Alert4you en Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO)

^x [Welbevinden van ouders \(nji.nl\)](https://www.nji.nl/nl/Welbevinden-van-ouders)

^{xi} [Leiding geven aan transformatie \(nji.nl\)](https://www.nji.nl/nl/Leiding-geven-aan-transformatie)

^{xii} [Early childhood education and care initiatives | European Education Area \(europa.eu\)](https://www.european-council.europa.eu/media/1000000/1/related_content/early-childhood-education-and-care-initiatives.pdf)

^{xiii} [Onderwijskennis | Onderwijskansen voor jonge kinderen](https://doi.org/10.1177/183693911203700411); Skouteris, H., Watson, B., & Lum, J. (2012). Preschool Children's Transition to Formal Schooling: The Importance of Collaboration between Teachers, Parents and Children. *Australian Journal of Early Childhood*, 37(4), 78–85. <https://doi.org/10.1177/183693911203700411>

^{xiv} [pre-cool.nl](https://www.pre-cool.nl)

^{xv} Fukkink, R., Jilink, L. & Oostdam, R. (2015). *Met een blik op de toekomst een meta-analyse van de effecten van vve op de ontwikkeling van kinderen in Nederland*. Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding Hogeschool van Amsterdam.

^{xvi} <https://www.nji.nl/nieuws/coalitieakkoord-heft-prestatiedruk-niet-op>

^{xvii} AEF (2021). *Ontwikkelen over grenzen heen. Onderzoek naar de wettelijke knelpunten*. [Ontwikkelen over de grenzen heen \(aanpakmetandereogen.nl\)](https://www.aef.nl/ontwikkelen-over-de-grenzen-heen-aanpakmetandereogen.nl)

^{xviii} <https://kohnstamminstituut.nl/rapport/inclusiekenmerken-ikcs/>

Verder lezen:

- Ince, D., van Yperen, T. & Valkesteijn, M. (2018). [Top tien beschermende factoren. Voor een positieve ontwikkeling van jeugdigen.](#) Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Driedonks, M. en Kruip, J. (2021). [Potentie van preventie. Over de inzet van effectieve preventie.](#) Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Snijder, M.(2015). [Samen om het kind. Een sterke basis.](#) Utrecht: Nederlands jeugdinstituut.
- Tuentjer, T., van den Berg, B. en Bastiaanssen, I. (2021). [Effecten van preventie in het jeugdveld.](#) Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Valkestijn, M., D. Ince en W. Daamen (2014). [Wat werkt bij het bevorderen van een positieve ontwikkeling? De top tien beschermende factoren en handvatten voor jeugdbeleid,](#) Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.